

तथ्याङ्क प्रणाली विकासको लागि राष्ट्रिय रणनीति

(आर्थिक वर्ष २०७५/७६-२०७९/८०)

“तथ्यमा आधारित नीति निर्माणका लागि तथ्याङ्क”

नेपाल सरकार
राष्ट्रिय योजना आयोग
केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग
थापाथली, काठमाडौं

माघ, २०७५

विषय सूची

पेज

परिच्छेद १ : पृष्ठभूमि	१
१.१ पृष्ठभूमि	१
१.२ चुनौती	२
१.३ अवसर	३
परिच्छेद २ : रणनीति	४
२.१ दीर्घकालीन सोच	४
२.२ लक्ष्य	४
२.३ रणनीतिक उद्देश्य	४
२.४ रणनीति	४
२.५ कार्यनीति	७
परिच्छेद ३ : प्राथमिकता र कार्यान्वयन	१३
३.१ प्राथमिकता	१३
३.२ कार्यान्वयन	१३
परिच्छेद ४ : अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	१४
४.१ अनुगमन	१४
४.२ मूल्याङ्कन	१४

परिच्छेद १ : पृष्ठभूमि

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालमा तथ्याङ्क प्रणालीको औपचारिक आरम्भ विक्रम संवत् १९६८ सालमा सम्पन्न पहिलो जनगणनाबाट भएको मानिन्छ । वि.सं. २००८ मा जनगणना ऐन तर्जुमा हुनुअघि तथ्याङ्कीय निकायको रूपमा जनसंख्या गोश्वारा र औद्योगिक व्यापारिक समाचार संग्रह अड्डा नामक दुईवटा कार्यालयहरू अस्तित्वमा थिए । सोही वर्ष उल्लिखित दुवै निकायहरूलाई गाभेर संख्या विभागको स्थापना गरियो । यस विभागले सञ्चालन गरेको वि.सं. २००९/११ को पाँचौँ राष्ट्रिय जनगणनालाई संयुक्त राष्ट्र संघको सिफारिसअनुसार सम्पन्न गरिएको नेपालको बृहत्तर जनसांख्यिक सूचक उपलब्ध गराउने तथ्याङ्कीय क्रियाकलापका रूपमा ग्रहण गरिएको छ । समग्र तथ्याङ्कीय क्रियाकलापलाई कानुनी मान्यता दिने उद्देश्यले वि.सं. २०१५ मा पहिलो पटक तथ्याङ्क ऐन जारी गरियो जुन अद्यापि कार्यान्वयनमा रहेको छ । यस कानूनको आधारमा वि.सं. २०१५ पुस १७ गते केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागको स्थापना भई हालसम्म नेपालको आधिकारिक तथ्याङ्कीय क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने केन्द्रीय निकायको रूपमा क्रियाशील रहेको छ ।

केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले वि.सं. २०१८ सालमा देशको पहिलो कृषि गणना र वि.सं. २०२२ सालमा पहिलो औद्योगिक गणना सम्पन्न गर्‍यो । नेपालमा राष्ट्रिय लेखाको तयारी र सम्बन्धित सूचकको अनुमान तयार गर्ने कार्य आर्थिक वर्ष २०१८/१९ सालदेखि प्रारम्भ गरियो । कुल गार्हस्थ्य उत्पादन, उपभोग र लगानीका अनुमानसम्बन्धी कार्य वि.सं. २०२१/२२ देखि अविच्छिन्न रूपमा भइआएको छ । केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागबाट अन्य केही आधार सर्वेक्षण वि.सं. २०४७ पछि सुरुवात गरियो । सोअनुसार नेपाल जीवनस्तर सर्वेक्षण, नेपाल श्रमशक्ति सर्वेक्षण, नेपाल बहुसूचक सर्वेक्षण आदि आवधिक सर्वेक्षण निश्चित समय अन्तरालमा सञ्चालन भइरहेका छन् । स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयले वि.सं. २०३३ देखि नेपाल जनसांख्यिक तथा स्वास्थ्य सर्वेक्षण नामक विशेष जनसांख्यिक सर्वेक्षण सञ्चालन गर्दै आएको छ । त्यसै गरी नेपाल राष्ट्र बैंकले वि.सं. २०२९ देखि पारिवारिक बजेट सर्वेक्षण सञ्चालन गर्दै आएको छ । नेपाल सरकारका अधिकांश मन्त्रालय लगायतका निकायसमेत तत् तत् क्षेत्रसँग सम्बन्धित सामाजिक, आर्थिक तथा वातावरणीय तथ्याङ्कको सङ्कलन र सङ्ग्रह गर्ने प्रमुख आधिकारिक निकायका रूपमा क्रियाशील रहेका छन् । नेपाल राष्ट्र बैंकले मूल्य तथ्याङ्क, शोधनान्तर स्थिति आदिको तथ्याङ्क वि.सं. २०२९ देखि नै निरन्तर उत्पादन गरिरहेको छ ।

वर्तमान समयसम्म आइपुग्दा नेपालको राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणाली निरन्तर क्रियाशील रहेको भए तापनि तथ्याङ्कको तीव्र गतिमा बढिरहेको माग पूरा गर्न विद्यमान प्रणालीसामु चुनौती देखिन थालेका छन् । उक्त प्रणाली तथ्याङ्कका क्षेत्रसँग सम्बद्ध अपर्याप्त जनशक्ति साथसाथै सीमित भौतिक एवम् संस्थागत संरचनाबाट संकुचित थियो । राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीमा विषय क्षेत्रगत तथ्याङ्कको अभाव, तथ्याङ्कीय क्रियाकलापमा दोहोरोपना, तथ्याङ्कबीच असंगतताजस्ता कमजोरी विद्यमान थिए । नेपालको राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीलाई सुधार गर्ने उद्देश्यले केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले वि.सं. २०५७ मा समष्टिगत राष्ट्रिय तथ्याङ्क योजना तयार गर्‍यो । यस योजनाले तथ्याङ्क प्रणालीभित्र आंशिक

सुधार मात्र ल्याउन सक्यो । तर केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग र अन्य सरोकार निकायको स्तरोन्नति गर्ने, तथ्याङ्क ऐन, २०१५ संशोधन गर्ने र नेपालको राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीभित्र प्रभावकारी समन्वय संयन्त्र स्थापित गर्ने लगायतका महत्वपूर्ण सिफारिसलाई कार्यान्वयनमा लैजान भने यो कामयावी हुन सकेन ।

नेपालको संविधानले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको तथ्याङ्कीय अधिकार सूचीलाई स्पष्ट पारेको छ । सोअनुसार तीन वटै तहको सरकारमा तथ्याङ्कीय क्रियाकलाप विस्तार हुँदै गएकोले राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीलाई थप प्रभावकारी र परिष्कृत गर्नुपर्ने भएको छ । त्यस्तै निजी क्षेत्र, अध्येता/अनुसन्धानकर्ता, सञ्चार जगत र नागरिक समाजभित्रका सक्रिय प्रयोगकर्ताबाट समेत तथ्याङ्कको मागमा थप वृद्धि भएको छ ।

संयुक्त राष्ट्र संघको आधिकारिक तथ्याङ्कका आधारभूत सिद्धान्तसँग सामाजस्य गराई राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीले लिएको उद्देश्य हासिल हुने गरी यो रणनीति तयार गरिएको छ । यसमा प्रयोगकर्ता, तथ्याङ्कको उत्पादनसँग सम्बन्धित विषयवस्तु, तथ्याङ्कको उत्पादन र माग सम्बोधन हुने किसिमको आपूर्ति क्षमतालाई प्राथमिकता दिइएको छ । रणनीति तयार गर्दा राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीमा रहेका चुनौती र अवसरको विश्लेषण गरिएको छ । राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीभित्रका सरोकारवाला पक्षसँग छलफल, अन्तर्क्रिया र राय तथा सुझाव सङ्कलन गरी यो रणनीति तयार गरिएको छ ।

१.२ चुनौती

संघीय संरचनाबमोजिम तथ्याङ्क प्रणालीलाई सबै तहमा स्थापित गर्दै आवश्यक संगठनात्मक संरचना निर्माण र तथ्याङ्कको उत्पादन तथा आपूर्ति पद्धति व्यवस्थित गर्न कठिन हुने देखिन्छ । सांगठनिक प्रबन्ध र उत्तरदायित्वको हस्तान्तरणको कारण प्रदेश तथ्याङ्क कार्यालयको स्थापनामा विलम्ब हुन सक्ने देखिन्छ । राष्ट्रिय तथ्याङ्क उत्पादनको व्यावहारिक पक्षमाथि पर्याप्त तथ्याङ्कीय सचेतना नभएकोले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहसम्म नै तथ्याङ्कको माग, आपूर्ति र प्रयोगलाई सम्बोधन गर्नु चुनौतीपूर्ण छ । तथ्याङ्क क्षेत्रको विकासका लागि प्राप्त हुने सहायतालाई प्रभावकारी रूपमा परिचालन गर्नु चुनौतीपूर्ण देखिएको छ । नेपालले गरेको अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता र परिवेशअनुकूल आवश्यक तथ्याङ्क उत्पादन र आपूर्ति गर्ने गरी तथ्याङ्क प्रणालीमा सुधार गर्नुसमेत चुनौतीको रूपमा रहेको छ ।

सरकारी, निजी, सहकारी, प्राञ्जिक तथा अन्य गैरसरकारी क्षेत्रमा बढ्दो संख्याका गणना र सर्वेक्षणका कारण उत्तरदाता माथिको बोझ बढिरहेको छ । तथ्याङ्कीय काममा भौगोलिक अड्चन र विकटताले गर्दा कठिनाइ भइरहेको छ । तथ्याङ्क सेवा र कार्यप्रति दक्ष जनशक्तिको आकर्षण बढाउने र कार्यरत जनशक्तिलाई सेवाभित्र टिकइराख्ने चुनौती रहेको छ । तथ्याङ्कीय प्रणालीको विकासका लागि आर्थिक योजना तथा तथ्याङ्क सेवा अन्तर्गतका समूहहरूको पूर्ण क्रियाशीलताको विषयसमेत चुनौतीकै रूपमा रहेको छ ।

१.३ अवसर

नेपालको संविधानबमोजिम स्थापित संघीय प्रणालीअनुसार प्रदेश र स्थानीय तहमा समेत तथ्याङ्क प्रणाली विकास र विस्तार गर्नु आवश्यक छ । तथ्याङ्क ऐन, २०१५ लाई सामयिक बनाउने प्रक्रिया अगाडि बढेको छ । तथ्यमा आधारित नीति तथा योजना तर्जुमा एवम् अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा जोड दिइएको हुँदा तथ्याङ्कको महत्व दिनानुदिन बढिरहेको छ । तथ्याङ्क प्रणालीमा सूचना र प्रविधिको प्रयोगलाई बढाउँदै लगिएको छ । विभिन्न मन्त्रालय तथा अन्य सरकारी निकायहरूमा व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको अभ्यास तथा तथ्याङ्कीय गतिविधिको वृद्धि भइरहेको छ । तथ्याङ्कको उपयोगका सम्बन्धमा जनचेतना अभिवृद्धि भइरहेको छ । नीति निर्माण र योजना व्यवस्थापनका लागि गुणस्तरीय तथ्याङ्कको माग निरन्तर बढिरहेको छ ।

सरकारले अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा जनाएका प्रतिबद्धतालाई कार्यान्वयन गर्नसमेत सुदृढ राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीको आवश्यकता रहेको छ । राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयलाई राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीको सर्वोच्च निकायको रूपमा स्थापित गरी समग्र समन्वय प्रभावकारी बनाउन सकिने सम्भावना छ । सरकारी निकायमा कार्यरत तथ्याङ्कीय जनशक्तिमा प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता तथा लामो कार्य अनुभव रहेको छ ।

।

परिच्छेद २ : रणनीति

राष्ट्रिय विकास प्रयासलाई टेवा पुर्याउनको लागि राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीलाई अन्तराष्ट्रिय मानकअनुसार विकसित गर्न वाञ्छनीय छ । मुलुकको आर्थिक-सामाजिक रूपान्तरण, नेपाल सरकारले अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा जनाएको प्रतिबद्धताको पूर्ण कार्यान्वयन र संघीय शासन प्रणालीबमोजिम स्थापना भएका संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सरकारको तथ्यपरक नीति निर्माण र योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा प्रतिफलको अनुगमन एवम् मूल्याङ्कनका लागि आवश्यक पर्ने तथ्याङ्क उत्पादन र आपूर्ति गर्न राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीको दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्यसहित रणनीति तर्जुमा गरिएको छ । यो रणनीतिपत्रले गुणस्तरीय तथ्याङ्क र नतिजा व्यवस्थापनमा सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

२.१ दीर्घकालीन सोच (Vision)

समन्वयात्मक, क्रियाशील र सबल राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीको स्थापना ।

२.२ लक्ष्य (Mission)

समन्यायिक विकास र समृद्धिसम्बन्धी नीतिका लागि संघीय शासन प्रणालीसापेक्ष गुणस्तरीय तथ्याङ्क उत्पादन, व्यवस्थापन र आपूर्ति पद्धति विकास गर्ने ।

२.३ रणनीतिक उद्देश्य (Strategic objectives)

१. तथ्याङ्कीय क्रियाकलापमा संलग्न नेपाल सरकारका केन्द्रीय निकायलगायत प्रदेश र स्थानीय तहहरूको बीचमा समन्वय स्थापना गरी संघीय संरचना अनुरूपको तथ्याङ्क प्रणाली विकास गर्नु ।
२. तथ्यमा आधारित नीति निर्माण तथा विकास व्यवस्थापन र प्रयोगकर्ताको माग सम्बोधन गर्न विश्वसनीय र गुणस्तरीय तथ्याङ्क उत्पादन गरी नियमित आपूर्तिको व्यवस्था मिलाउनु ।
३. तथ्याङ्कीय कार्य व्यवस्थापनका लागि कानुनी र प्रक्रियागत सुधार गरी संस्थागत सुदृढीकरण गर्नु ।

२.४ रणनीति

उपर्युक्त रणनीतिक उद्देश्य हासिल गर्नका लागि देहायका रणनीति अवलम्बन गरिनेछन् :

२.४.१ उद्देश्य नं. १ सँग सम्बन्धित रणनीति

(क) संघीय प्रणाली बमोजिमको संस्थागत व्यवस्था गर्ने ।

तथ्याङ्कीय क्रियाकलापमा संघीय निकायबीचको आपसी समन्वय तथा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीचको सम्बन्ध र समन्वयलाई प्रभावकारी बनाउन राष्ट्रिय तथ्याङ्क परिषद्को पुनर्गठन गरिनेछ

। संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले संघले उत्पादन गर्ने तथ्याङ्कमा सहजीकरण गर्न र प्रदेश र स्थानीय तहका प्रयोजनमूलक तथ्याङ्कमा गुणस्तर कायम गर्न अन्तरनिकाय/तह प्राविधिक समितिहरू गठन गरिनेछ ।

(ख) संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने ।

प्रदेश तथा स्थानीय तहमा रहेका तथ्याङ्कीय एकाइको सुदृढीकरण र कार्यरत जनशक्तिको क्षमता तथा वृत्ति विकास गरिनेछ । स्तरीय मानक, ढाँचा, वर्गीकरण, अवधारणा र परिभाषामा एकरूपता कायम गर्न आवश्यक व्यवस्था गरी पैरवी र प्रशिक्षणसमेत सञ्चालन गरिनेछ ।

(ग) तथ्याङ्कसम्बन्धी प्रभावकारी समन्वय पद्धति विकास गर्ने ।

संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा रहने तथ्याङ्कीय निकायबीच सञ्जालीकरण (Networking) गरी उत्पादित तथ्याङ्क आदानप्रदान (Data sharing) को व्यवस्था गरिनेछ । तथ्याङ्क सङ्कलन तथा उत्पादन, व्यवस्थापन र आपूर्तिको क्रममा स्थापित मानक, प्रचलित पद्धति र असल अभ्यासलगायत प्राविधिक ज्ञानको आदानप्रदान गरिनेछ । एक निकाय वा तहले गर्ने तथ्याङ्कीय क्रियाकलापमा अर्को निकाय वा तहले सहयोग गर्ने व्यवस्था मिलाई आपसी सामन्जस्ययुक्त तथ्याङ्क उत्पादन र आपूर्ति गरिनेछ ।

२.४.२ उद्देश्य नं. २ सँग सम्बन्धित रणनीति

(क) गुणस्तरीय तथ्याङ्कको उत्पादन र आपूर्ति गर्ने ।

राष्ट्रिय, समष्टिगत, विषय क्षेत्रगत, प्रादेशिक र स्थानीय नीति तथा योजना, दिगो विकास लक्ष्य लगायतका राष्ट्रिय एवम् अन्तर्राष्ट्रिय प्रयासका लागि उपयुक्त हुने गरी सूचकहरूको पहिचान गरिनेछ । सूचकको प्राथमिकीकरण गरी सामाजिक, आर्थिक, वातावरणीय र शासकीय क्षेत्रसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क उत्पादनलाई प्राथमिकता दिइनेछ । दीर्घकालीन सोच र आवधिक योजनालाई लक्षित गरी तथ्याङ्क उत्पादनमा जोड दिइनेछ । विभिन्न निकायबाट उत्पादित तथ्याङ्क एकीकृत गरी राष्ट्रिय तथ्यगत विवरण तयार गरिनेछ र सोको नियमितरूपमा अद्यावधिक गरिनेछ । तथ्याङ्क सङ्कलन गर्दा राष्ट्रिय नीति तथा योजना तर्जुमा गर्नुपूर्व कार्य सम्पन्न गर्ने गरी तथ्याङ्कीय समय-सारिणी मिलाइनेछ ।

(ख) तथ्याङ्क उत्पादन र आपूर्तिमा सबै तथ्याङ्कीय स्रोतको उपयोग गर्ने ।

राष्ट्रियस्तरका गणना, सर्वेक्षण, प्रशासनिक अभिलेख, व्यवस्थापन सूचना प्रणालीलगायत प्रदेश र स्थानीय तहबाट भएका सर्वेक्षण, अभिलेख, व्यवस्थापन सूचना प्रणाली र व्यक्तिगत घटना दर्ता प्रणालीबाट उत्पादित तथ्याङ्कलाई एकरूपता र गुणस्तर कायम हुने गरी संग्रह, विश्लेषणसहित आपूर्ति गरिनेछ । तथ्याङ्कीय आपूर्ति प्रणालीको विकास गर्दा आपूर्ति प्रणालीको अन्तर्राष्ट्रिय मानक, ढाँचा र मापदण्डको परिपालना गरिनेछ ।

(ग) तथ्याङ्कको गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने विधि अवलम्बन गर्ने ।

तथ्याङ्कको नियमित, भरपर्दो, तुलनायोग्य, समसामयिक र सर्वसुलभ रूपमा उत्पादन र आपूर्तिका लागि संयुक्त राष्ट्र संघीय तथ्याङ्क डिभिजनबाट जारी आधिकारिक तथ्याङ्कका मूलभूत सिद्धान्तलगायत अन्तर्राष्ट्रियरूपमा प्रचलित वा सिफारिस गरिएका मानक, ढाँचा, वर्गीकरण, अवधारणा, परिभाषा र संप्रेषण/सार्वजनिकीकरण विधिजस्ता गुणस्तरसम्बन्धी विषयलाई आत्मसात गरी नेपाल स्वयंले तयार गरेका प्रामाणिक मापदण्डलाई प्रयोगमा ल्याइनेछ । गणना तथा सर्वेक्षण सञ्चालनको योजना चरणदेखि उत्पादित तथ्याङ्कको वितरणसम्मको चरणमा गुणस्तर कायम गर्ने विधि तथा उपकरण प्रयोग गरिनेछ ।

२.४.३ उद्देश्य नं. ३ सँग सम्बन्धित रणनीति

(क) तथ्याङ्कसम्बन्धी कानुनी सुधार गर्ने ।

संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकार सूची र कार्य जिम्मेवारीको आधारसमेत लिई तीनै तहका सरकारको तथ्याङ्कीय क्रियाकलापलाई कानुनीरूपमा नियमन र व्यवस्थित गर्नका लागि मौजुदा तथ्याङ्क ऐन, २०१५ लाई प्रतिस्थापन गरी तथ्याङ्क क्षेत्रको छाता ऐनको रूपमा कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ । नयाँ कानुनी व्यवस्थामा आधुनिक सूचना प्रविधिको प्रयोग, सर्वेक्षण अनुमति प्रणाली, निर्धारित तथ्याङ्क प्रणाली, समन्वय र तथ्याङ्कको स्रोतगत अन्तरआबद्धता जस्ता विषयमा ध्यान दिइनेछ । अन्य ऐन तथा नियमावलीबाट नियमित तथ्याङ्कीय क्रियाकलापलाई परस्पर नबाझिने तवरले व्यवस्थित गर्न सामयिक संशोधनको प्रक्रिया अगाडि बढाइनेछ ।

(ख) तथ्याङ्कीय कार्यको प्रक्रियागत सुधार गर्ने ।

विभिन्न निकायबाट सर्वेक्षण सञ्चालन गर्दा उत्तरदाताको भार बढ्ने, उत्पादित तथ्याङ्कमा असामन्जस्यता देखिने र गुणस्तर कायम हुन नसक्ने विषयलाई दृष्टिगत गरी तथ्याङ्कीय क्रियाकलापलाई व्यवस्थित गर्न सर्वेक्षण अनुमति प्रणाली लागु गरिनेछ । विभिन्न विषय क्षेत्रगत तथ्याङ्क उत्पादन गर्ने केन्द्रीय निकाय, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहबाट गरिने तथ्याङ्कीय काममा दोहोरोपना हटाई स्रोतको उच्चतम प्रयोग गर्न निर्धारित तथ्याङ्क प्रणाली (Designated statistical system) लागु गरिनेछ । गुणस्तरीय तथ्याङ्क उत्पादन र प्रयोगका लागि प्रचारप्रसार तथा पैरवीमा जोड दिइनेछ ।

(ग) तथ्याङ्कीय निकायको संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने ।

संघीय प्रणालीबमोजिम तथ्याङ्कीय निकायहरूको संरचनामा आवश्यक पुनरावलोकन गरिनेछ । तथ्याङ्क क्षेत्रको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धिका लागि मौजुदा केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागलाई राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय (National Bureau of Statistics) मा परिणत गरिनेछ । केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, जिल्लास्थित तथ्याङ्क कार्यालय, संघमा रहेका अन्य निकायका तथ्याङ्क एकाइलगायत प्रदेश र स्थानीय तहका तथ्याङ्क एकाइहरूको क्षमता अभिवृद्धिका लागि आवश्यक जनशक्ति व्यवस्था गरिनेछ । तत् तत् निकायलाई आवश्यक पर्ने सूचना, सञ्चार तथा प्रविधिजन्य पूर्वाधार, अन्य

भौतिक पूर्वाधार र वित्तीय साधनको व्यवस्था गरिनेछ । साथै यी निकायमा स्याम्पल फ्रेम, अवधारणा, परिभाषा, मानक, ढाँचा, मेटाडाटा लगायतका तथ्याङ्कीय पूर्वाधारको विकासमा समेत जोड दिइनेछ ।

(घ) तथ्याङ्कीय कार्यमा संलग्न मानव संसाधनको विकास गर्ने ।

तथ्याङ्कीय कार्यमा संलग्न जनशक्तिको क्षमता विकासका लागि उनीहरूलाई तथ्याङ्कसम्बन्धी आवश्यक तालिम प्रदान गरिनेछ । निजहरूलाई अध्ययन अनुसन्धानको अवसर प्रदान गरिनेछ । तथ्याङ्कीय जनशक्तिलाई तालिम प्रदान गर्न र तथ्याङ्कसम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान गर्न राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रशिक्षण तथा अनुसन्धान केन्द्रको स्थापना गरिनेछ ।

(ङ) तथ्याङ्कीय गतिविधिमा आधुनिक सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्ने ।

तथ्याङ्कीय क्रियाकलापका विभिन्न चरणमा आधुनिक सूचना प्रविधिको व्यापक प्रयोग गरिनेछ । तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन, विश्लेषण र प्रकाशन लगायत विभिन्न गणना र सर्वेक्षण सञ्चालन, दर्ता प्रणालीको व्यवस्थापन, अभिलेखीकरण र व्यवस्थापन सूचना प्रणालीमा उपयुक्त विद्युतीय प्रविधिको प्रयोग गरिनेछ । तथ्याङ्कको प्रभावकारी वितरण र उपलब्धताका लागि सूचना प्रविधिको अधिकतम उपयोग गरिनेछ ।

२.५ कार्यनीति

माथि उल्लिखित रणनीतिको कार्यान्वयनका लागि तपसिलअनुसारको कार्यनीतिहरू अवलम्बन गरिनेछ ।

१) रणनीति २.४.१ सँग सम्बन्धित

(क) संघीय पद्धतिबमोजिमको संस्थागत व्यवस्था गर्ने ।

१. प्रादेशिक तथ्याङ्कीय निकाय तथा स्थानीय तहको समेत प्रतिनिधित्व रहने गरी मौजुदा राष्ट्रिय तथ्याङ्क परिषद्को पुनर्गठन गरिनेछ । प्रदेशस्तरमा तथ्याङ्कीय निकायबीचको समन्वय प्रभावकारी बनाउन प्रदेश तथ्याङ्क परिषद् गठन गरिनेछ ।

२. संघअन्तर्गतका निकायले सञ्चालन गर्ने गणना, सर्वेक्षण तथा अन्य तथ्याङ्कीय कार्यको समन्वयात्मक रूपमा गुणस्तर कायम गर्न आवश्यकताअनुसार प्राविधिक समितिहरू गठन गरिनेछ ।

३. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले संघले उत्पादन गर्ने तथ्याङ्कमा सहजीकरण गर्ने र प्रदेश र स्थानीय तहका प्रयोजनमूलक तथ्याङ्कमा गुणस्तर कायम गर्न तहगत प्रतिनिधित्व रहने गरी प्राविधिक समिति गठन गरिनेछ ।

४. तथ्याङ्कीय जनशक्ति विकास, अध्ययन अनुसन्धान र अन्तर्राष्ट्रिय जगतमा विकसित असल अभ्यासको आदानप्रदानका लागि अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध र सहयोग परिचालन गरिनेछ । यस किसिमको सहयोगबाट प्रदेश र स्थानीय तहमा रहेका तथ्याङ्कीय एकाइसमेत लाभान्वित हुने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

५. राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय र संघमा रहने तथ्याङ्कीय निकायले प्रदेश तथा स्थानीय तहमा रहेका तथ्याङ्कीय एकाइसँग समन्वय गरी संस्थागत सुदृढीकरण तथा कार्यरत जनशक्तिको क्षमता र वृत्ति विकासमा सहयोग गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

(ख) संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने ।

१. केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागलगायत संघीय निकायमा रहेका तथ्याङ्कीय निकाय तथा एकाइलाई परिवर्तित संघीय प्रणाली, विश्वव्यापी प्रचलित मापदण्ड, गुणस्तर र तथ्याङ्कको बढ्दो माग सम्बोधन गर्न सक्षम बनाउनका लागि ती निकायहरूको संरचना तथा कार्य प्रणालीमा पुनरावलोकन गरिनेछ ।

२. प्रदेश तथा स्थानीय तहमा रहेका तथ्याङ्कीय एकाइको सुदृढीकरण र कार्यरत जनशक्तिको क्षमता तथा वृत्ति विकास गरिनेछ । स्तरीय मानक, ढाँचा, वर्गीकरण, अवधारणा र परिभाषामा एकरूपता कायम गर्न आवश्यक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछन् ।

३. मौजुदा केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागलाई राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयमा परिणत गरिनेछ ।

४. राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय तथा संघीय सरकारका विषयगत कार्यालयका तथ्याङ्कीय एकाइमा नेपाल आर्थिक योजना तथा तथ्याङ्क सेवाका जनशक्ति परिचालन गरिनेछ । प्रदेश तथा स्थानीय तहका तथ्याङ्कीय एकाइमा तथ्याङ्कीय जनशक्ति परिचालन गरिनेछ ।

५. तथ्याङ्कीय क्रियाकलापका लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधार निर्माण, वित्तीय स्रोत, भौतिक सामग्री र उपकरणको उपयुक्त व्यवस्था गरिनेछ ।

६. तथ्याङ्कीय कार्यमा आवश्यक पर्ने सूचना, सञ्चार तथा प्रविधिजन्य पूर्वाधार र तथ्याङ्कीय पूर्वाधारको विकास गरिनेछ ।

७. तथ्याङ्कको गोपनीयता तथा सुरक्षाका लागि आवश्यक मापदण्ड बनाई लागु गरिनेछ ।

(ग) तथ्याङ्कसम्बन्धी प्रभावकारी समन्वय प्रणालीको विकास गर्ने ।

१. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका तथ्याङ्कीय निकायबीचको सम्बन्ध स्थापना, समन्वयात्मक कार्यपद्धति विकास र सञ्जालीकरण गरिनेछ ।

२. तथ्याङ्कसम्बन्धी प्राविधिक ज्ञानको आदानप्रदान गरिनेछ । आवश्यकताअनुसार प्रदेश तथा स्थानीय तथ्याङ्कीय एकाइलाई प्राविधिक सहायता उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिनेछ ।

३. विश्वविद्यालय लगायतका शैक्षिक संस्था, अनुसन्धानमूलक संस्था, गैरसरकारी संघसंस्थासँग समन्वय गरी विशेषज्ञ सेवा आदानप्रदान गरिनेछ ।

४. तथ्याङ्क उत्पादक, प्रदायक र प्रयोगकर्ताबीच सम्बन्ध स्थापना गर्न तथ्याङ्कीय साक्षरतासम्बन्धी कार्यक्रम, अन्तरसम्वाद र प्रचारप्रसारलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।

५. सुदृढ र नियमित तथ्याङ्क उत्पादन हुने प्रणालीको विकास गरी तथ्याङ्क प्रदायक वा उत्तरदाता माथिको भार (Respondents' burden) कम गरिनेछ । यसका लागि आवश्यक कार्यविधि बनाई सर्वेक्षण अनुमति प्रणाली लागु गरिनेछ ।

२) रणनीति २.४.२ सँग सम्बन्धित

(क) गुणस्तरीय तथ्याङ्कको उत्पादन र आपूर्ति गर्ने ।

१. स्थानीय तहसम्मका तथ्याङ्क तथा सूचक एकीकृतरूपमा तयार गरी उपलब्ध गराउन सूचना प्रविधिमा आधारित राष्ट्रिय तथ्यगत विवरण (National data profile) तयार गरिनेछ । यो प्रणालीलाई नियमितरूपमा अद्यावधिक गर्दै लगिनेछ ।
२. राष्ट्रिय योजना आयोगले निर्धारण गरेका दिगो विकास लक्ष्यका राष्ट्रिय, प्रादेशिक तथा स्थानीय तहका सूचकको उपयुक्त विधिद्वारा मापन, सङ्कलन, सम्पादन र विश्लेषण गरिनेछ । सोको लागि आवश्यक पर्ने गणना तथा सर्वेक्षण सञ्चालन गरिनेछ ।
३. राष्ट्रिय, प्रादेशिक तथा स्थानीय तहका नीति तथा योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कनका लागि आवश्यक पर्ने तथ्याङ्क तथा सूचकको उत्पादन तथा प्रक्षेपण गरिनेछ ।
४. राष्ट्रिय लेखाका त्रैमासिक तथा वार्षिक अनुमान तयार गरी यसको आधारमा आपूर्ति-उपयोग तालिका (Supply and use table) र आगत-निर्गत तालिका (Input-output table) समेत तयार गरिनेछ । उत्पादन तथा मूल्यसम्बन्धी तथ्याङ्क तथा सूचकाङ्कहरू तयार गरिनेछ । राष्ट्रिय लेखाका आधारभूत अनुमानहरू प्रदेशस्तरसम्म तयार गरिनेछ ।
५. संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहको आवश्यकताअनुसार सामाजिक, आर्थिक, वातावरणीय र शासकीय क्षेत्रका विभिन्न विषयको तथ्याङ्क उत्पादन गरिनेछ ।
६. राष्ट्रिय प्राथमिकताका नवीनतम विषय र अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा नेपालले गरेका प्रतिबद्धतासम्बन्धी विषयको तथ्याङ्क उत्पादन गरिनेछ ।
७. तथ्याङ्कमा सहज पहुँचका लागि खुला तथ्याङ्क (Open data) को अवधारणा अवलम्बन गरिनेछ ।

(ख) तथ्याङ्क उत्पादन तथा आपूर्तिमा उपलब्ध तथ्याङ्कीय स्रोतको उपयोग गर्ने ।

१. राष्ट्रिय जनगणना, राष्ट्रिय कृषि गणना र राष्ट्रिय आर्थिक गणना तोकिएको समय अन्तरालमा सञ्चालन गरिनेछ ।
२. नेपाल जीवनस्तर सर्वेक्षण, नेपाल श्रमशक्ति सर्वेक्षण, नेपाल बहुसूचक सर्वेक्षण, नेपाल जनसांख्यिक तथा स्वास्थ्य सर्वेक्षण, पारिवारिक बजेट सर्वेक्षण, वातावरण तथ्याङ्क लगायतका कार्यक्रमहरूलाई निश्चित समय अन्तरालमा सञ्चालन गर्ने गरी निरन्तरता दिइनेछ । नेपाल सरकारले आवश्यकता महसुस गरेका अन्य सर्वेक्षणसमेत सञ्चालन गरिनेछ ।
३. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सरकारी तथा अर्धसरकारी निकायमा रहेका प्रशासनिक अभिलेख तथा व्यवस्थापन सूचना प्रणालीबाट प्राप्त विवरण, नक्शांकन तथा अनुसन्धान प्रतिवेदनहरूले उपलब्ध गराएका तथ्याङ्क/सूचकको संग्रह, प्रशोधन र विश्लेषण गरी आपूर्ति गरिनेछ ।
४. व्यक्तिगत घटना दर्ता प्रणालीलाई थप प्रभावकारी बनाउन विद्यमान पद्धति र अनलाइन दर्ता प्रणालीमा आधारित विवरणको प्रशोधन गरी जनसांख्यिक सूचकहरू तयार गरिनेछ ।
५. विभिन्न स्रोतबाट प्राप्त हुने तथ्याङ्क/सूचकको गुणस्तर कायम गरी विभिन्न निकायबीच आदानप्रदान गर्ने पद्धति विकास गरिनेछ ।

६. विभिन्न स्रोतबाट तथ्याङ्क उत्पादन, व्यवस्थापन र आपूर्ति गर्ने कार्यमा भएको प्रगति र उपलब्धि तथा असरको अनुगमन र मूल्याङ्कन गरिनेछ ।
 ७. गणना तथा सर्वेक्षण सञ्चालन र नतिजा प्राप्तिको समय-सारिणीलाई योजना तर्जुमाको समयसँग आबद्ध गरिनेछ ।
 ८. विभिन्न तथ्याङ्कीय निकायबाट हुने तथ्याङ्क उत्पादन, व्यवस्थापन र आपूर्तिका लागि विषयगत व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास गरी अधिकतम उपयोग गरिनेछ । प्रशासनिक अभिलेखलाई व्यवस्थापन सूचना प्रणालीमा आबद्ध गराई तथ्याङ्कीय क्रियाकलापलाई आधुनिक प्रविधि र सूचना प्रणालीमैत्री बनाइनेछ ।
 ९. बिग डाटा (Big data) लाई तथ्याङ्क प्रणालीमा क्रमशः एकीकृत गर्दै लगिनेछ ।
- (ग) तथ्याङ्कको गुणस्तर सुनिश्चितता गर्ने विधि अवलम्बन गर्ने ।
१. संयुक्त राष्ट्र संघीय तथ्याङ्क डिभिजनबाट जारी गरिएका आधिकारिक तथ्याङ्कका मूलभूत सिद्धान्तको अनुसरण गरी तथ्याङ्कीय क्रियाकलाप सञ्चालन गरिनेछ ।
 २. अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा प्रचलनमा रहेका अवधारणा, परिभाषा, मानक, ढाँचा र वर्गीकरणलाई आत्मसात गरिनेछ । यस किसिमका गुणस्तर तत्वलाई नेपालको सन्दर्भमा परिमार्जन गरी प्रामाणिक मापदण्ड तयार गरिनेछ ।
 ३. तथ्याङ्कको सम्प्रेषण, सार्वजनिकीकरण र वितरणको लागि अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा प्रचलित उत्तम अभ्यासको अवलम्बन गरिनेछ ।
 ४. उत्पादित तथ्याङ्कलाई स्तरीय स्वरूपमा परम्परागत (मुद्रित) तथा डिजिटल माध्यमबाट प्रकाशन, प्रसार तथा वितरण गरिनेछ ।
 ५. गणना तथा सर्वेक्षण सञ्चालन गर्दा प्रयोग हुने प्रश्नावली, निर्देशिका र अन्य फारामको तयारी, जनशक्ति आपूर्ति, तालिम व्यवस्थापन, विवरण सङ्कलन, सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन, विवरणको सांकेतिकरण, सम्पादन, विश्लेषण र प्रकाशन लगायतका चरणमा स्तरीय तथा मान्य विधि र प्रक्रिया अवलम्बन गरी गुणस्तर कायम गरिनेछ ।
 ५. तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन र विश्लेषणका लागि त्रुटि न्यूनीकरणमैत्री, नवीन र लागतप्रभावी प्रविधिको उपयोग गरिनेछ ।
 ६. तथ्याङ्कीय तालिका बुझ्नका लागि लाग्ने समयलाई कम गर्न तथा उत्पादनलाई अझ परिष्कृत गर्न नतिजामा यथासम्भव रेखाचित्र, नक्शा, व्युत्पादित तथ्याङ्क (Derived statistics), विश्लेषणात्मक प्रतिवेदन आदिको अवलम्बन गरिनेछ ।
 ७. प्रकाशित तथ्याङ्कमा सोसँग सम्बन्धित प्राविधिक पक्षको जानकारी दिन वर्णनात्मक विवरण (मेटाडाटा) प्रकाशन गरिनेछ । प्रयोगकर्ताको जानकारीका लागि प्रकाशित तथ्याङ्कको सबल तथा दुर्बल पक्ष, अवलम्बन गरिएको विधि, भ्रमांश (Error) को मात्रा, अनुत्तर (Non-response) को मात्रा, सन्दर्भ समय, स्रोत र गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न चालिएका कदम आवश्यकताअनुसार उल्लेख गरिनेछ ।

३) रणनीति २.४.३ सँग सम्बन्धित

(क) तथ्याङ्कसम्बन्धी कानुनी सुधार गर्ने ।

१. तथ्याङ्क ऐन, २०१५ को प्रतिस्थापन विधेयक तयार भएपछि त्यसको कार्यान्वयनलाई सहयोग पुग्ने गरी नियमावली बनाई संस्थागत प्रबन्ध मिलाइनेछ ।
२. प्रदेश र स्थानीय तहले आफ्नो तथ्याङ्कीय क्रियाकलाप सञ्चालन गर्दा तथ्याङ्कीय प्रणाली, तथ्याङ्क उत्पादन एवम् वितरणका लागि आवश्यक मापदण्ड यही नीतिअनुसार हुनेछ ।
३. तथ्याङ्क प्रणालीको विकासका लागि संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका तथ्याङ्कीय एकाइलाई उपयोग गरिनेछ ।
४. तथ्याङ्कीय क्रियाकलापसम्बन्धी अन्य ऐन तथा नियमावलीमा समेत सामयिक संशोधनको प्रक्रिया अगाडि बढाइनेछ ।

(ख) तथ्याङ्कीय कार्यको प्रक्रियागत सुधार गर्ने ।

१. तथ्याङ्कीय क्रियाकलापमा दोहोरोपना हटाई उपलब्ध स्रोतको उच्चतम प्रयोग गर्न निर्धारित तथ्याङ्क प्रणाली लागु गरी सरकारका सबै तह तथा निकायको काम, कर्तव्य र अधिकार स्पष्ट गरिनेछ ।
२. तथ्याङ्क उत्पादक, प्रयोगकर्ता र उत्तरदाताबीचको सुदृढ सम्बन्ध स्थापना गर्न प्रचारप्रसार तथा पैरवीमा जोड दिई आपसी समन्वय, ज्ञान हस्तान्तरण, उत्पादनको आदानप्रदानजस्ता विषयलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।
३. तथ्याङ्क उत्पादक, प्रदायक र प्रयोगकर्ताको बीचमा प्रभावकारी सम्बन्ध स्थापना सुनिश्चित गरिनेछ । प्रयोगकर्ताको माग सम्बोधन हुने तथ्याङ्क तथा सूचक उत्पादन तथा आपूर्तिको प्रबन्ध क्रमशः लागु गरिनेछ ।
४. उत्तरदाताको भार कम गर्न र प्रत्युत्तर दर (Response rate) बढाउन सर्वेक्षण योजनाको चरणदेखि नै पहल गरिनेछ ।
५. महत्वपूर्ण गणना तथा सर्वेक्षण सञ्चालन गर्न तथ्याङ्कीय पात्रो (Statistical calendar) तयार गरी लागु गरिनेछ । अग्रिम प्रकाशन पात्रो (Advance release calendar) तयार गरी सोबमोजिम तथ्याङ्क प्रकाशन, प्रसार र वितरण गरिनेछ ।
६. राष्ट्रिय विकास लक्ष्य र दिगो विकास लक्ष्यको प्रगति मापनका लागि सम्बद्ध राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सरोकारवालासँग समन्वय गरी राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयले प्रमुख तथ्याङ्क उत्पादकको कार्य गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।

(ग) तथ्याङ्कीय कार्यमा संलग्न मानव संसाधनको विकास गर्ने ।

१. संलग्न जनशक्तिको तथ्याङ्कसम्बन्धी प्राविधिक सीप तथा सूचना प्रविधिसम्बन्धी दक्षता अभिवृद्धि कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिनेछ ।
२. कार्य विशिष्टीकरण अभिवृद्धिका लागि नेपाल आर्थिक योजना तथा तथ्याङ्क सेवालालाई पूर्ण क्रियाशील गराइनेछ ।

३. प्रदेश तथा जिल्लास्तरमा रहने तथ्याङ्कीय संस्थालाई जनशक्ति विकासको स्रोत केन्द्रको रूपमा समेत विकास गरिनेछ ।
 ४. राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रशिक्षण तथा अनुसन्धान केन्द्रको स्थापना गरिनेछ । यस केन्द्रमा तथ्याङ्कीय कार्यमा संलग्न जनशक्ति र यसका प्रयोगकर्ता तथा निजी क्षेत्रको जनशक्तिलाई तालिम दिने कार्यको थालनी गरिनेछ । साथै तथ्याङ्कसम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धानको व्यवस्था गरिनेछ ।
- (घ) तथ्याङ्कीय क्रियाकलापमा नवीनतम प्रविधिको प्रयोग गर्ने ।
१. गणना, सर्वेक्षणलगायत सबै तथ्याङ्कीय काम कारबाहीमा नवीनतम सूचना, सञ्चार र प्रविधिको अधिकतम प्रयोग गरिनेछ ।
 २. सबै तहका सार्वजनिक निकायको वेबसाइटमा तथ्याङ्कीय सामग्री अधिकतम रूपमा समावेश गरिनेछ ।
 ३. तथ्याङ्क सङ्कलन कार्यमा ट्याबलेट, इन्टेलिजेन्ट क्यारेक्टर रिकर्निशन, अप्टिकल मार्क रिकर्निशन लगायतका डिजिटल उपकरण र अनलाइन रेस्पन्सको प्रयोग बढाइनेछ । तथ्याङ्क प्रशोधन, विश्लेषण, प्रकाशन, सम्प्रेषण र वितरण कार्यमा समेत सूचना प्रविधिको अधिकतम उपयोग गरिनेछ ।
 ४. व्यक्तिगत घटना दर्ता प्रणालीको व्यवस्थापनमा अनलाइन पद्धति अवलम्बन गरिनेछ । प्रशासनिक प्रतिवेदनहरूको अभिलेखन र व्यवस्थापन सूचना प्रणालीका सबै चरणमा उपयुक्त डिजिटल प्रविधिको प्रयोग गरिनेछ ।
 ५. उत्पादित तथ्याङ्कलाई अनलाइन माध्यमबाट प्रचार, प्रसार तथा वितरण गरिनेछ । विभिन्न निकाय तथा तहका बीचमा तथ्याङ्कको आदानप्रदानका लागि नेटवर्क स्थापना गरी सूचना प्रविधिमैत्री बनाइनेछ ।
 ६. तथ्याङ्क सङ्कलन र विश्लेषणमा भू-सूचना प्रणालीको उपयोग गरिनेछ । प्रकाशनहरूमा भू-सान्दर्भिक (Geo-referenced) सूचक समावेश गरिनेछ ।
 - ७ नवीनतम प्रविधिको प्रयोग गरी तत्समय आँकडा (Real time data) व्यवस्थापन गरिनेछ ।

परिच्छेद ३ : प्राथमिकता र कार्यान्वयन

३.१ प्राथमिकता

राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीका देहायमा उल्लिखित प्राथमिकताहरू रहेका छन् :

१. नेपालको संविधान, राष्ट्रिय विकासको दीर्घकालीन सोच, आवधिक योजना र नेपालले अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा गरेका विभिन्न प्रतिबद्धताको नियमित प्रगति अनुगमन तथा तथ्यपरक नीति निर्माणका लागि तथ्याङ्कको उत्पादन र आपूर्ति गर्ने ।
२. संविधानको अनुसूचीमा सूचीकृत संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको एकल तथा साझा अधिकारसम्बन्धी विषयका तथ्याङ्क उत्पादन र आपूर्ति गर्ने ।
३. तथ्याङ्क ऐनलाई प्रतिस्थापन गर्न नयाँ कानुनी सुधार गर्ने ।
४. राष्ट्रिय तथ्याङ्क परिषद्लाई ऐन तथा नियमावलीबाट व्यवस्थित गरी थप प्रभावकारी बनाउने ।
५. सूचना प्रविधिमा आधारित मुलुकको स्रोत तथा साधनसमेतको राष्ट्रिय तथ्यगत विवरण तयार गर्ने ।
६. केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागको स्तरोन्नति गरी राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयमा परिणत गर्ने ।
७. दिगो विकासका लक्ष्यहरूको अनुगमन सूचक उत्पादन गरी आपूर्ति गर्ने ।
८. तथ्याङ्कीय क्रियाकलापमा निर्धारित तथ्याङ्क प्रणाली लागु गर्ने ।
९. तथ्याङ्कीय क्रियाकलापलाई आधुनिक प्रविधिमैत्री बनाउने ।
१०. सर्वेक्षण अनुमति प्रणाली राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयबाट जारी गर्ने नीति लागु गर्ने ।
११. राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रशिक्षण तथा अनुसन्धान केन्द्र स्थापना गर्ने ।
१२. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा रहने तथ्याङ्क एकाइ स्थापना, भौतिक कार्यस्थलमा सुधार र जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने ।

३.२ कार्यान्वयन

यो रणनीति नेपाल सरकारबाट स्वीकृत भएपछि तत्कालै कार्यान्वयनमा लगिनेछ । यसको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने ऐन तथा नियमावलीको तर्जुमा/संशोधन र निर्देशिका/मार्गदर्शन तयारी कार्य यथाशीघ्र अगाडि बढाइनेछ । कार्यान्वयनमा संलग्न हुने केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग र संघीय सरकारका अन्य निकाय, प्रदेशका तथ्याङ्कीय एकाइ र स्थानीय तहले गर्नुपर्ने काम र निर्दिष्ट कर्तव्यलाई स्पष्ट पार्न निर्धारित तथ्याङ्क प्रणालीअनुरूप कार्यान्वयन कार्ययोजना तयार गरी लागु गरिनेछ । रणनीति कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने भौतिक पूर्वाधार तथा सामग्री, वित्तीय स्रोत र जनशक्ति उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाइनेछ । यो रणनीति आर्थिक वर्ष २०७९/८० सम्म कार्यान्वयनमा रहनेछ ।

परिच्छेद ४ : अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

४.१ अनुगमन

रणनीति कार्यान्वयनमा भएको प्रगतिको नियमित अनुगमनका लागि राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीमा आबद्ध निकाय संलग्न हुनेछन् । तालुक सबै निकायले आफ्नो मातहतका निकायबाट भइरहेको कार्यान्वयनको अवस्था अनुगमन गर्नेछन् । अनुगमन कार्यमा सम्बन्धित मन्त्रालय वा निकाय, अर्थ मन्त्रालय, राष्ट्रिय योजना आयोग, केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, नेपाल राष्ट्र बैंक, प्रदेश सरकारका निकाय, स्थानीय तह र अन्य सम्बन्धित निकाय संलग्न हुनेछन् । यस रणनीतिको समग्र कार्यान्वयन स्थितिको अनुगमन गर्न राष्ट्रिय तथ्याङ्क परिषद्ले सम्बन्धित प्रमुख निकायहरूको संलग्नता रहेको अनुगमन समिति गठन गर्नेछ । यस समितिले निर्धारित कार्यतालिकाबमोजिम तोकिएको निकायले कार्य सम्पादन गरे नगरेको नियमित अनुगमन गरी राष्ट्रिय तथ्याङ्क परिषद्समक्ष प्रतिवेदन पेश गर्नेछ ।

४.२ मूल्याङ्कन

रणनीतिको कार्यान्वयन र सोबाट राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीमा परेको असर तथा प्रभावको आन्तरिक र तेस्रो पक्ष मूल्याङ्कन गरिनेछ । स्वतन्त्र रूपमा मूल्याङ्कन गर्नका लागि राष्ट्रिय तथ्याङ्क परिषद्ले राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय विज्ञ सम्मिलित मूल्याङ्कन कार्यदल गठन गर्न सक्नेछ । सो कार्यदलले कार्यान्वयनको मध्यावधि मूल्याङ्कन र नतिजा तथा असरको अन्तिम मूल्याङ्कन गरी परिषद्समक्ष प्रतिवेदन पेश गर्नेछ । मूल्याङ्कनको कार्यमा अन्य देशका राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयलाई समेत आवश्यकताअनुसार संलग्न गराइनेछ ।